

OPONENTSKÝ POSUDEK RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Michael Grúz: Čtenářský deník a ITC – tradiční výuková metoda v kontextu moderních technologií (České Budějovice: PedF JU, 2016, 132 s.)

Autor se ve své práci zabývá aktuálním, potřebným a v současném badatelském kontextu v daném vědním oboru ojedinělým tématem: vlivem moderních technologií na literární výuku a problematikou čtenářských deníků. Interdisciplinární ráz této práce, v níž koexistují literární věda, teorie komunikace a recepce, pedagogika a sociologie integrované didaktickým aspektem, kladl značné nároky na jeho erudici i metodologii jeho zkoumání.

V široce pojaté teoretické části M. Grúz poučeně sleduje – v systémovém záběru a s tvůrčím využitím četné domácí a zahraniční sekundární literatury i vlastních pedagogických zkušeností – pronikavé změny recepce a komunikace s dílem slovesného umění pro děti a mládež, literární a čtenářské výchovy a jejich determinujících faktorů: učitelů češtiny a dětských čtenářů, a to právě působením nových multimédií. V souvislosti s tím věnuje prvořadou pozornost zejména individuální mimočítankové četbě a s ní nedílně spjatým čtenářským záznamům a online „literárním příručkám“.

Pisatel uvádí přehled dosavadního zkoumání této problematiky. Daří se mu všude tam, kde se neomezuje pouze na odbornou kompilaci, parafrázi a citaci (nezřídka předimenzovanou) a didakticko-metodickou instruktáž, ale kde prokazuje schopnost jejího axiologického pochopení, samostatného kritického posouzení (diskuze, polemiky, analýzy, interpretace, přesvědčivé argumentace), komparace, třídění a kategorizace, deduktivních vývodů, ujasňování a vymezování základní terminologie i spojování teorie a praxe a vytváří si tak solidní teoretické východisko pro svůj empirický výzkum. K exaktnosti práce přispívají i funkčně užitá tabulky, grafy a schémata.

Z tohoto hlediska patří k nejpřínosnějším kapitoly či podkapitoly o čítankové a mimočítankové četbě (3.3.3), online „literárních příručkách“ (4.2 a 4.2.1), e-knihách (4.3.1), pedagogickém využití nových médií ve výuce (4.4), individuální mimoškolní četbě a přístupech k jejímu zadávání (5.1 a především 5.1.3) a přínosech práce se čtenářským (kulturním) deníkem pro žáka (5.7.1).

V této souvislosti bych poukázal na některé aktuální, pozoruhodné a podnětné autorovy postřehy a reflexe, provokující k zamyšlení. Je to např. nutnost dobré orientace vyučujících v dětské literatuře, konvergence tradičních a moderních médií, fungování internetu jako podpůrného média pro získávání informací o knihách a potřeba souladu mezi ním a čtenářskou recepcí, etická stránka opisování čtenářských záznamů a jeho kontrola, absence ediční a bibliografické kultury, minimální výskyt audio ukázek v současných čítankách nebo žádoucí kontinuita práce se čtenářskými deníky jednak na 1. a 2. stupni ZŠ, jednak v nejvyšších ročnících 2. stupně ZŠ a na gymnáziu.

Obsahová struktura se jeví jako nevyvážená (v rozpětí od jednoho odstavce po několik stránek) a příliš atomizovaná. Vzhledem k zaměření práce postrádám v kapitole 3.3.1 podrobnější charakteristiku čtenářských kompetencí a vývojových proměn pubescentů. Přívlastek „efektní“ čtenář (s. 19) a „efektní“ knihovna (s. 41) je matoucí. Neměl autor na mysli „efektivní“? Chybí také rozlišení počítačových a konzolových her. Pro nezasvěceného čtenáře je nesrozumitelná i zkratka ITC. Zmíněné nedostatky ovšem pokládám za marginální.

Výzkumná část rigorózní práce zahrnuje všechny náležitosti. Empirický projekt je zpracován koncepčně, erudovaně, promyšleně a důkladně, se snahou o postižení relevantních faktů a dosažení co nejobektivnějších výsledků. Pro svůj záměr zjistit přístup dnešních učitelů ZŠ a odpovídajícího stupně víceletých gymnázií k zadávání, kontrole a hodnocení čtenářských deníků a přístup maturantů k individuální mimočítankové četbě si řešitel zvolil postačující vzorek respondentů, adekvátní metodu dotazníku i vhodnou formulaci otázek.

Oceňuji realizaci zkušební fáze a samostatný výběr kritérií s jasnou argumentací. Šetření systémově a ústrojně koresponduje s teoretickými premisami a stanovenými hypotézami a autor je podrobuje exaktní verifikaci.

Řadu badatelsky zjištěných výsledků považuji za podnětnou, potěšitelnou, ba překvapivou. Např. ve formálních náležitostech záznamů do čtenářských deníků figurují proti očekávání i časoprostor, jméno ilustrátora nebo doporučení pro další čtenáře. Pozitivním jevem je využití internetových vyhledávačů a provádění více způsobů kontroly při ověřování žakovského autorství deníkových zápisů vyučujícími, případně vyvrácení hypotézy, že většina češtinářů v současnosti od svých žáků nevyžaduje záznam z četby. Ale ani učitelé, kteří na těchto záznamech nebazírují, nejsou pasivní, neboť volí jiné způsoby práce se žakovskou četbou. Totéž platí o relativně frekventovaném využívání webů jako online „literárních příruček“ maturanty. Z přínosu práce se čtenářskými deníky zase implicitně vyplývá žádoucí propojenost literatury (umění slova) s jazykem a slohem. A skutečnost, že maturanti využívají online „literární příručky“ – byť ojediněle – také jako recenzi, asociuje instruktivní možnosti literární kritiky. Terminologická nejasnost se obráží i v duplicitním názvu čtenářský (kulturní) deník. Ve druhém výzkumu je třeba ocenit zejména pasáž, v níž řešitel dochází k závěru, že právě vlivem online „studijních příruček“ a rovněž multimediálního čtenáře „*jsou někteří učitelé nuceni změnit způsob výuky a hodnocení*“ (s. 115).

Ve zpracování výsledků šetření se vyskytují nejasnosti, jež bude nutno alespoň stručně osvětlit, doplnit nebo upřesnit. - Proč vyučující pokládají 4. ročník za nejvhodnější období pro zahájení práce se čtenářským deníkem? - V optimálním počtu záznamů z žakovské četby za školní rok existuje značný „rozptyl“. Pokuste se tento fakt vysvětlit. - Proč se neujalo verbální hodnocení a klasifikace jako způsob hodnocení čtenářských deníků? - A jak lze sdílet záznamy v rámci žakovské komunity?

V závěru díla jeho autor sumarizuje a zobecňuje výsledky teoretické části i empirického výzkumu a potvrzuje jeho evidentní přínosnost pro rozvoj vědního oboru teorie vyučování literatury i pro pedagogicko-didaktickou praxi. Práce je novátorská zvláště řešením aktuální a perspektivní problematiky, jež bývá – navzdory dominantní multimediální éře – badatelsky nazírána jen sporadicky. Přitom, jak oprávněně konstatuje M. Grúz, při práci se čtenářskými deníky „*naprostá většina učitelů nové narativní formáty stále přehlíží*“ (s. 119). Kreativní a poučený autor a učitel se tedy s tímto problémem dokázal úspěšně vypořádat. Kéž by tuto zkušenost zúročil i ve své další publikační činnosti!

Obsáhlý a tematicky rozmanitý seznam použité literatury naší a zahraniční (knižních publikací, příspěvků v odborných časopisech a konferenčních sbornících) a elektronických zdrojů, čítající na 90 položek, odpovídá požadované normě. Lze ocenit jejich reprezentativní výběr a aktuálnost (včetně starších vydání) a autorovy překlady zvláště amerických a anglických textů, nabízejících komparativní pohled i objevné poznatky. Do tištěné bibliografie však byly nepatříčně začleněny 4 internetové prameny a naopak – chybí v ní 5 diplomových prací, o nichž se pisatel zmiňuje na s. 12 a 13.

Oponovanou rigorózní práci by nepochybně ještě více zkvalitnilo studium a využití následujících titulů: Lederbuchová, L. Dítě a kniha. O čtenářství jedenáctiletých. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004; Toman, J. Didaktika čtení a primární literární výchovy. České Budějovice: JU, 2007 (přepřacovaná, moderní verze skript z r. 1990); Čučín, M. Školní seznamy četby ke společné části maturitní zkoušky; Sulovská, J. Děti a mládež sobě; Polák, M. Tušení souvislostí. Publikováno ve sborníku Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec: Bor, 2014, s. 115-126, 135-146, 147-155; Stoličný, P. Literatúra v digitálnom priestore. In: Médiá v umení a literatúra pre deti a mládež. Prešov: Náuka, 2003, s. 23-31; Třetí tisíciletí ve znamení e-knihy. In: Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Ostrava: PedF OU, 2001, s. 75-80.

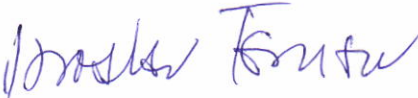
Odkazový a poznámkový aparát je vcelku nenormativní a formálně nekonzistentní.

Sondu do autorovy „tvůrčí dílny“ - přípravy a realizace dotazníkového šetření - tvoří přílohy. Za obzvláště přínosnou pokládám přílohu č. 2, prezentující jeho korigované, komentované a zhodnocené ukázky žákovských záznamů z četby, jež dokumentují osobní (a příkladnou) pedagogickou zkušenost.

Práce má pečlivou grafickou úpravu (i zásluhou četných názorných a srovnávacích tabulek a grafů) a vyznačuje se kultivovaným jazykem a adekvátním odborným stylem. Její nespornou kvalitu poněkud snižují překlepy, nedostatky v interpunkci (absence 10 čárek) a zejména gramatická pochybení, zpravidla obdobného typu (*můžeme rozlišit např. na čtení kritické, s. 20; je třeba se vyvarovat tomu, s. 41; čtenáři již ví, s. 72; nevhodnými komentáři, ať již připsaných...a přednesených, s. 84; došlo k odchylce hodnot danou rozdílem, s. 91; mezi učiteli působících v praxi, s. 109; deset vyučujících...odpověděly, s. 109; učitelé si neví rady, s. 115; měl by se vyvarovat unáhleným závěrům, s. 115; mezi... pedagogy působících ve školské praxi, s. 116*).

Posouzená monografie Mgr Michaela Grúze vcelku splňuje všechny požadavky kladené na rigorózní práci. Proto ji **doporučuji** k obhajobě a rigoróznímu řízení v oboru Učitelství a didaktika českého jazyka a literatury pro 2. stupeň ZŠ na katedře slovanských jazyků a literatur Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích.

České Budějovice 17. 10. 2016

Doc. PaedDr. Jaroslav Toman, CSc.
oponent